

4.4

Haritumad inimesed on solidaarsemad ja innovaativsemad, aga turvalisust hindavad kõik võrdselt

Mare Ainsaar ja Andu Rämmer

PÕHISÕNUMID

- Innovatsiooni ja saavutuse väärtustamine on vähenenud, välja arvatud kõrgharidusega inimestel.
- Solidaarsust väärtustatakse rohkem kriisiperioodidel, vähem muul ajal. Hariduslikud erinevused solidaarsuses on seotud sooga: kõrgharitud on solidaarsemad, kuid seda peamiselt kõrgharidusega naiste tõttu.
- Looduse väärtustamine on Eestis au sees, kuid naised ja kõrgharitud peavad loodushoidu olulisemaks.
- Turvalisust väärtustatakse vähem kui varem ning see ei sõltu haridustasemest. Naised ja väiksema sissetulekuga inimesed peavad turvalisust olulisemaks.
- Hedonismi väärtustamine on Eestis tõusuteel.

SISSEJUHATUS

Selles artiklis vaatleme väärtuste ja haridustaseme seoseid. Väärtused on abstraktsed uskumused, mis mitme teoreetilise käsitluse kohaselt suunavad inimeste eelistusi, käitumist ja valikuid erinevates

olukordades.¹ Väärtused väljendavad seda, mida inimesed elus oluliseks peavad. Väärtuste uurimine hariduse seisukohast on huvitav just seetõttu, et väärtused kujunevad isikuomaduste ja keskkonna

ühismõjul noores eas, kus olulist rolli mängivad nii haridussüsteem, kodune keskkond ja kasvatus kui ka ühiskond tervikuna.² Inimese väärtussüsteemi kujunemist mõjutavad ka igapäevased väärtuste rakendamise praktikad ehk inimeste valikud ja käitumine.³ Väärtused on inimese elu jooksul suhteliselt püsivad, kuid võivad muutuda oluliste ühiskondlike sündmuste (nt majanduskriis, pandeemia, näljahäda, sõjaline konflikt), isikliku elu sündmuste (nt kooli lõpetamine, tööle asumine, abiellumine, laste saamine, pensionile jäämine) või vanusega seotud füüsiliste muutuste tõttu.⁴

Empiirilisi uuringuid väärtuste ja käitumise põhjuslike seoste kohta on vähe, mistõttu ei saa kindlalt väita, kas väärtused suunavad inimeste käitumist ja valikuid või vastupidi – inimeste valikud ja tegevused mõjutavad rohkem väärtuste kujunemist.⁵ Seega on võimalik, et erinevate haridusvalikute ja omandatud haridustaseme taga on nooruses kujunenud väärtuseelistused, kuid seos võib tuleneda ka asjaolust, et hariduse omandamine vormib inimeste väärtusi.⁶

Selles artiklis analüüsime viit väärtusorientatsiooni: innovatsioon-saavutus, solidaarsus, turvalisus, hedonism ja looduse väärtustamine. Need märksõnad on valitud analüüsiks lähtuvalt ühiskonna ees seisvatest väljakutsetest. Innovatsiooni ja saavutuse väärtustamine on

oluline ühiskonna arendamisel ning uuenduste sisseviimisel, samuti uute asjade õppimisel. Solidaarsus on hindamatu väärtusega ühiskonna kooshoidmisel ning üheskoos ühiskonna ees seisvate probleemide lahendamisel. Turvalisus on osaliselt nn puudusväärtus, sest nii ühiskonna kui ka üksikisiku turvatunde väärtustamine on ilmselt suurem siis, kui turvalisust napib. Hedonismiks ehk nautlemiseks on vaja ressursse, kuid ka see võib olla puudusväärtus. Loodusest hoolimine on kliimamuutuste taustal aktuaalne teema, analüüsime selle olulisust eri haridusrühmades.

INNOVATSIOON, SOLIDAARSUS JA TURVALISUSE VAJADUS KAHANEVAD, HEDONISM KASVAB

Alustuseks on asjakohane välja tuua, et analüüsitud viiest väärtusorientatsioonist kõige tähtsamaks peetakse loodusest hoolimist, veidi vähem olulisteks turvalisust ja solidaarsust. Tähtsusetel neljandal kohal on innovaativsus ja kõige vähem neist viiest väärtustatakse Eesti ühiskonnas hedonismi.

Innovatsioonile ja saavutusele on kõige enam orienteeritud kõrgharidusega inimesed. Senised väärtuste ja hariduse seoste uuringud on näidanud, et muutustele avatus on rohkem omane kõrgema haridusega inimestele. Oma

Andmestik. Väärtuste mõõtmiseks on erinevaid lähenemisi. Selles artiklis oleme modifitseerinud Schwartzi⁷ lähenemist, moodustades viis väärtusorientatsiooni⁸: innovatsioon-saavutus (edukus ja selle tunnustamine, loovus, uued väljakutsed ja majanduslik mõjukus), solidaarsus (inimeste võrdne kohtlemine, erinevate arvamuste aktsepteerimine ja teiste aitamine), turvalisus (ühiskonna ja üksikisiku turvatunne), hedonism (mõnus ajaveetmine ja lõbutsemine) ning loodusest hoolimine, mida on ka varem Eestis analüüsitud.⁹

Empiirilises analüüsis kasutame Euroopa sotsiaaluuringu raames kogutud Eesti elanikkonna suhtes esindusliku uuringu andmeid. Selle uuringu andmeid kogutakse Eestis iga kahe aasta tagant alates 2004. aastast. Valimi suurus varieerub eri aastatel 1300 ja 2000 inimese vahel.

Analüüsime 30-aastaste ja vanemate inimeste väärtusi arvestusega, et selles vanuses on suurem osa inimestest oma õpingud juba lõpetanud. Vastajad jagame neljaks haridusrühmaks: alla keskharidusega, üldise keskharidusega, keskeriharidusega ja kõrgharidusega inimesed. Väärtuste üldise muutuse analüüsis on esitatud ka võrdlus Soomega kui Eestile olulise võrdlusriigiga. Täpsemate väärtusi kujundavate tegurite analüüsiks on kasutatud mudeleid, mis võtavad lisaks haridusele arvesse ka inimeste vanust, sugu, üldist väärtuste dünaamikat ajas ja sissetulekut.

ideede ja võimete arendamise väärtustamine motiveerib ühelt poolt inimesi haridusteed jätkama, samuti edendab hariduse omandamine inimeste võimet ja motivatsiooni iseseisvalt mõelda ja tegutseda, nende intellektuaalset avatust ja paindlikkust.¹⁰ Samuti peavad kõrge- ma haridusega inimesed olulisemateks saavu- tusväärtusele võib selgitada standarditel baseeruva õppetulemuste hindamise mõjuga koolides,¹¹ aga ka suurema ambitsiooniga elus edasi jõuda. Samuti on leitud, et väärtused on oluliselt seotud akadeemilise edukuse¹² ja eriala valikuga ülikoolis.¹³

Ka varasemad uuringud Eestis on näidanud, et madalama haridusega inimesed peavad vähem oluliseks eneseteostusele suunatud väärtusi¹⁴ ja kõrgharidusega inimesed hindavad enam innovatsiooni¹⁵ ning neile on töö ja saavutused olulisemad¹⁶.

Jooniselt 4.4.1a näeme, et innovatsiooni ja saa- vutuse väärtustamine kasvas kiiresti ajavahemikus 2004–2010, misjärel langes, ning innovatsiooni väärtustamise trend Eestis on sarnane Soomega. Viimastel aastatel on Eesti koolides tehtud palju tööd noorte ettevõtlikkuse arendamiseks.

Innovatsiooni ja saavutusele on kõige enam orienteeritud kõrg- haridusega inimesed.

Sellepärast on asjakohane küsida, kas innovatsiooni väärtustamine on vähenenud ka noorte seas. Eraldi analüüs 15–25-aastaste eestlaste seas näitaski, et noorte hulgas on alates 2014. aastast innovaatilisus ja saavutusele orienteeritus vähenenud.

Joonis 4.4.1b näitab, et innovatsiooni ja saavutuse väärtustamise langus toimus pea kõigil haridustasemetel ning languse eest on olnud kaitstud vaid kõrgharidusega inimesed. Täpsemad regressioonimudelid, mis arvestasid nii haridust, ajalisi trende, sugu, vanust ja inimeste hinnanguid oma leibkonna sissetulekutele, ei aidanud seletada innovatsiooni ja saavutuse väärtuse langust. Näiteks ei ole innovatsiooni ja saavutuse väärtustamise vähenemine seleta- tav inimeste elujärje ja sissetulekutega. Ajalisi muutusi ei seleta ka muutused ühiskonna vanus- struktuuris. Nooremad inimesed on uuendus- meelsemad ja väärtustavad saavutust küll kõrgemalt kui vanemad inimesed, kuid ühiskonna

vananemine ei seleta innovatsiooni ja saavutuse väärtustamise vähenemist.

SOLIDAARSUS SÕLTUB HARIDUSEST

Varasemad uuringud on näidanud, et sallivus kasvab koos haridustaseme tõusuga.¹⁸ Solidaar- suse puhul on Eestis selgelt eristatavad suure- ma solidaarsusega perioodid ja vähesema solidaarsusega aastad (joonis 4.4.2a). Nimelt 2009. aasta majanduskriisi tõi kaasa solidaarsuse väärtustamise suurenemise, mis kestis kuni 2014. aastani. Sealt alates on solidaarsuse tähtsus vähenenud taas kuni 2018. aastani. 2021. aastal väärtustati koroonaviiruse leviku tõttu solidaarsust jälle 2010. aasta tasemel. Solidaarsusele omistatud tähtsuse poolest erineb Eesti suurelt Soomest. Soomes on solidaarsus enamasti alati olnud kõrgemal tasemel kui Eestis, aga eriti suured erinevused kahe riigi vahel tekkisid alates 2012. aastast.

Alates 2021. aastast peavad Eesti kõrg- haridusega inimesed solidaarsust võrreldes madalama haridusega rühmadega olulisemaks (joonis 4.4.2b). Täpsemad mudelid, mis võtsid

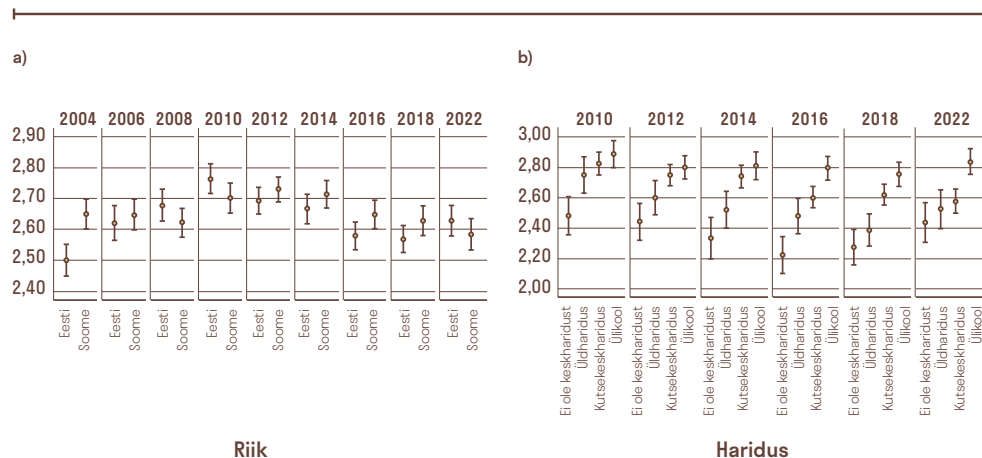
arvesse ka inimeste vanust, sugu, sissetulekuid ja uuringu aastat, näitasid, et solidaarsuse väärtustamise puhul seletab hariduslikke erinevusi haridusrühmade sooline koosseis. Pärast sootunnuse arvessevõtmist kaovad hariduslikud erinevused solidaarsuse väärtustamisel ära. Nimelt naised peavad solidaarsust meestest olulisemaks. Teistel tunnustel olulist mõju solidaarsuse väärtustamisele ei ole.

LOODUSEST HOOLIMINE ON MUUTLIK JA SÕLTUB SOOST

Loodus on Eestis olnud tähtis paljudele inimestele nende haridusest sõltumata. Loodusest hooli- mise tähtsus tõusis 2010. ja 2018. aastal, kuid tegemist on tervikuna muutliku väärtusega (joonis 4.4.3a). Samas vähenes looduse hoidmise tähtsus 2021. aastal, peamiselt just madalama haridusega rühmade toetuse vähenemise tõttu (joonis 4.4.3b). Regressioonimudelid näita- vad, et kõrgharidusega inimeste ja teiste haridus- rühmade looduse väärtustamise erinevus on seotud kõrgharitute sooga. Nimelt peavad naised loodust meestest olulisemaks ja naised on kõrgharitute hulgas rohkem.

Joonis 4.4.1a Innovatsiooni ja saavutuse väärtustamise ajaline muutus Eestis ja Soomes

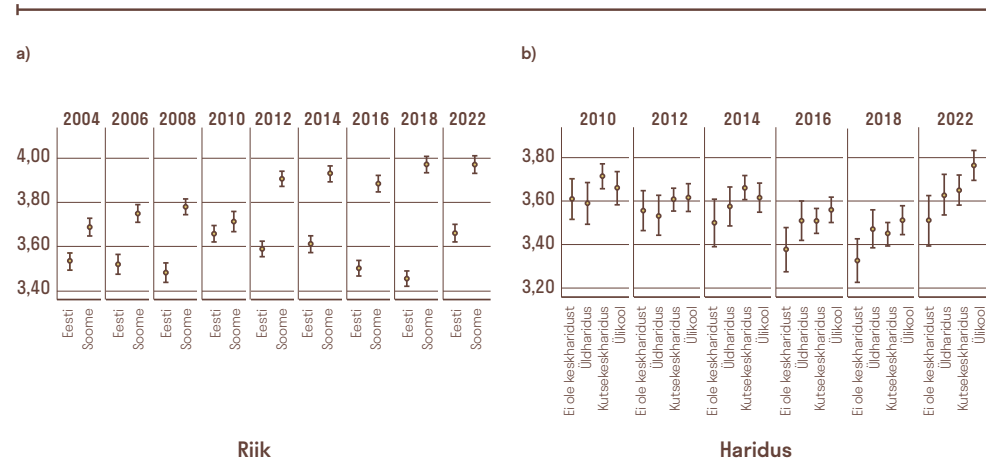
Joonis 4.4.1b Innovatsiooni ja saavutuse seos haridusega Eestis



ALLIKAS: autorite joonis Euroopa sotsiaaluuringu¹⁷ andmete põhjal

Joonis 4.4.2a Solidaarsuse väärtustamise ajaline muutus Eestis ja Soomes ning inimeste hariduse seos sellega Eestis

Joonis 4.4.2b Solidaarsuse väärtustamine Eesti eri haridusrühmades

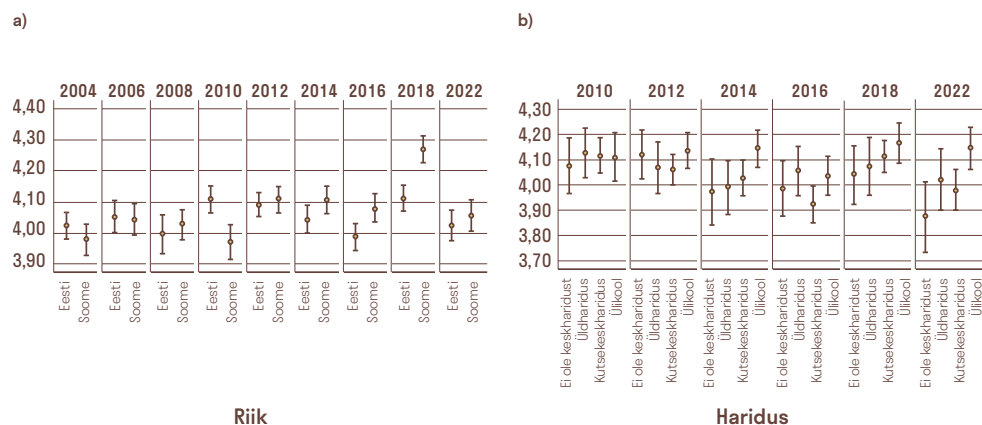


ALLIKAS: autorite joonis Euroopa sotsiaaluuringu¹⁸ andmete põhjal

TURVALISUSE VAJADUS EI SÕLTU HARIDUSEST

Turvalisust väärtustatakse alates 2014. aastast Eestis üha madalamalt ning sellele omistatud olulisus on vaadeldava perioodi jooksul langenud Soomega samale tasemele (joonis 4.4.4a). Samas ei ole selle väärtustamises Eestis haridusrühmade vahel erinevusi. Turvalisust väärtustatakse erinevates haridusrühmades võrdväärselt. Turvalisuse olulisus sõltub eelkõige soost ja inimese sissetulekust – naistel ja kõige väiksema sissetulekuga inimestel on suurem turvalisuse vajadus.

Joonis 4.4.3b Looduse väärtustamise seos haridusega Eestis



ALLIKAS: autorite joonis Euroopa sotsiaaluuringu²² andmete põhjal

HEDONISMI VÄÄRTUSTAVAD VÄHIM KÕIGE MADALAMA HARIDUSTASEMEGA INIMESED

KOKKUVÕTE

Analüüsisime, kuidas on viis väärtusorientatsiooni – innovatsioon-saavutus, solidaarsus, looduse väärtustamine, turvalisus, hedonism – arenenud Eestis eri haridusrühmades aastatel 2010–2021.

Analüüs näitas, et väärtused erinevad eri haridustasemetel süstemaatiliselt innovatsiooni ja saavutuse, solidaarsuse ja hedonismi puhul. Innovatsiooni ja saavutusi ning solidaarsust pidasid olulisemaks kõrgema haridusega inimesed ja hedonismi on vähem tähtsaks pidanud alla keskharidusega inimesed. Loodusest hoolimist pidasid kõrgharidusega inimesed teistest selgelt olulisemaks. Hariduslikud lõhed ei ole siiski liiga suured.

Innovatsiooni ja saavutuse väärtustamine kasvab kiiresti ajavahemikus 2004–2010 ja on pärast seda vähenenud kõigil haridustasemetel, v.a kõrgharidusega inimeste hulgas. Kõrgharidusega inimesed on ka olnud innovatsiooni väärtustamise eestvedajad Eestis. Innovatsiooni väärtustamise languse taga ei ole rahvastiku vananemine, vaid selle põhjuseks võivad olla elanikkonnas vähenenud uudsuse püüdlus ning suurenen soovimatus võtta vastu väljakutseid.

Solidaarsuse väärtustamine on teinud läbi tõuse ja mõõnu. Solidaarsust peeti koroonapandeemia ajal varasemast olulisemaks kõigis haridusrühmades, kuid tervikuna on alates 2018. aastast kõrgharidusega inimesed pidanud solidaarsust teiste haridusrühmade liikmetest oluliselt täht-

samaks, kuid seda peamiselt tänu kõrgharitud naistele.

Loodusest hoolimise väärtustamine tõusis järsult 2010. ja 2018. aastal. Kliimaaktivismi ja rohepöörde liikumiste valguses ei ole see üllatav, pigem on üllatav 2021. aasta langus madalama haridusega inimeste seas, mis võib viidata tühimusele kliima- ja rohetemaadest koroonakriisi halveneva majandusliku olukorra tingimustes.

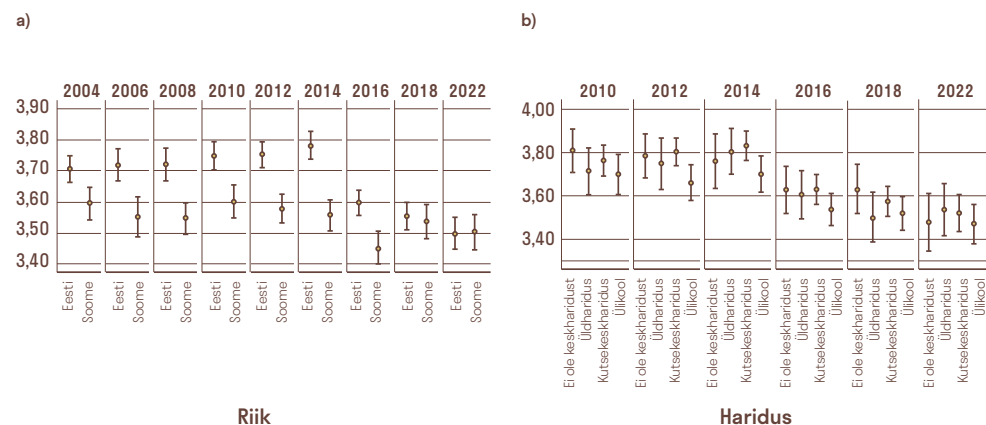
Turvalisuse väärtustamine on alates 2014. aastast Eestis langenud, kuid selles puuduvad hariduslikud erinevused. Pikemaajaline turvalisuse tähtsuse langus on seotud ilmselt üldise elujärje parane-misega riigis.

Hedonismi väärtustamine Eestis seevastu tõuseb ning on järele jõudmas Soomele, millega varem oli suur erinevus.

Seega näeme, et väärtused on muutunud ajas ja haridusrühmade sees. On selliseid väärtusorientatsioone nagu turvalisus, mis muutus alates 2010. aastast kõigis haridusrühmades, kuid haridusrühmadevahelisi erinevusi ei ole ilmnenud. Enamiku väärtuste (innovatsioon, solidaarsus, loodusest hoolimine, hedonism) olulisus on toimunud muutused nii ajas kui ka haridusrühmade vahel.

Joonis 4.4.4a Turvalisuse väärtustamise ajaline muutus Eestis ja Soomes

Joonis 4.4.4b Turvalisuse väärtustamise seos haridusega Eestis



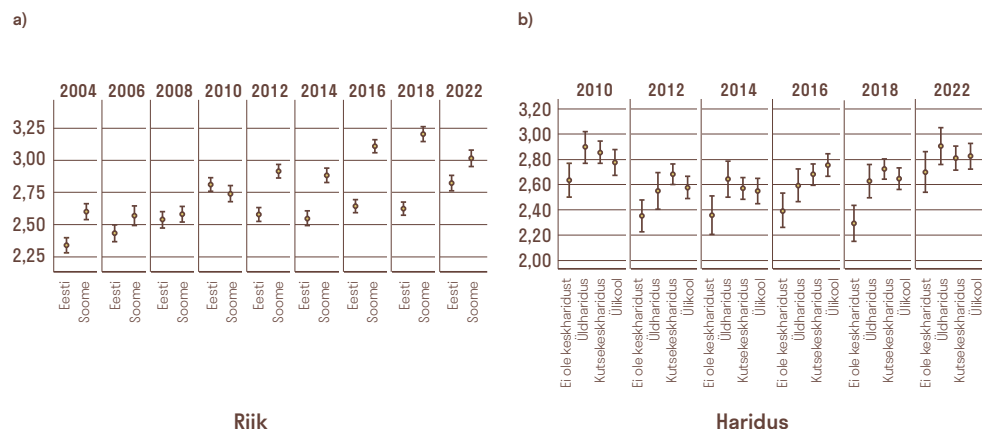
ALLIKAS: autorite joonis Euroopa sotsiaaluuringu²³ andmete põhjal

TÄNUSÕNAD

Oleme tänulikud Anu Realole hea nõu ja abi eest artikli kirjutamisel! Artikli valmimine on toimunud tänu koostööle Eesti Heaoluteaduste Tippkeskusega, mida rahastab Haridus- ja Teadusministeerium, grant TK218.

Joonis 4.4.5a Hedonismi väärtustamise ajaline muutus Eestis ja Soomes

Joonis 4.4.5b Hedonismi seos haridusega Eestis



ALLIKAS: autorite joonis Euroopa sotsiaaluuringu²⁴ andmete põhjal

PEEGELDUS

Äli Leijen

Artiklis esitatud analüüsides tuleb välja, et hinnatud viiest väärtusorientatsioonist peetakse Eesti ühiskonnas kõige olulisemaks loodusest hoolimist. Järgnevad turvalisus ja solidaarsus. Innovaatilisus on tähtsusest neljandal kohal, samas kui hedonismi väärtustatakse kõige vähem. Aastate lõikes on väärtustes ka kõikumisi ja näiteks hedonism väärtusorientatsioonina on varasemate aastatega võrreldes kasvutrendis. Mõnevõrra ootamatu tulemusena ilmnas, et turvalisuse väärtustamine ei ole nende andmete järgi Eestis pärast täiemahulise sõja algust Ukrainas kasvanud. 2021. aastal kogutud andmed näitavad pigem turvalisuse väärtustamise kahanemist, eriti võrreldes 2014. aasta andmetega. Võimalik, et edaspidi kogutavad andmed kajastavad turvalisuse väärtustamises uusi muutusi. Soomega võrdluses ilmnasid kõige suuremad erinevused viimase andmekogumise põhjal solidaarsuse väärtustamises. Artiklis on põhirõhk eri aastate ja sihtrühmade võrdlusel, kuid siinses peegelduses sooviksin keskenduda väärtuste kujundamisele ja praktikas rakendamisele.

Esiteks: väärtuste kujundamisega on vaja teadlikult tegeleda. Kui me väärtusi ei teadvusta ega analüüsi ning teadlikult ei kujunda, siis kujunevad need teadvustamata. Eestis oleks vaja väärtustele ka riikliku õppekava, s.o üldpädevuste arendamise kontekstis rohkem tähelepanu pöörata. Näiteks seni on Eestis oluliste üldpädevustena esitatud pädevuste loetelu ja lühikirjeldused ning tähelepanuta on jäänud, millise laiema visiooni ja väärtustega kooskõlas neid pädevusi oleks vaja kujundada.

Teiseks: väärtuste sõnastamisest ja nimetamisest üksi ei piisa. Oluliselt rohkem oleks vaja tähelepanu pöörata sellele, kuidas väärtusi praktikas rakendatakse ja kuidas neid kujundada. Võimalik, et osa deklareeritud väärtustest ei jõuagi käitumisse ja vastupidi. Loodusest hoolimine on viimase 18 aasta andmete põhjal kõige olulisemaks peetud väärtus Eesti ühiskonnas. Need tulemused võiks viidata, et loodusest hoolimist peegeldavad ka meie läbimõeldud ja süsteemsed tegevused. Paraku vajavad nii kliimamuutuste ja keskkonnamuutuste teavitustöö kui ka uute käitumismustrite harjutamine Eestis erinevate ekspertide hinnangul endiselt olulist tähelepanu.²⁵ Väärtuste ja hoiakute seost käitumisega on põhjalikult uuritud ning teada on see, et hoiakud ei pruugi käitumises kajastuda.²⁶ Kestliku arengu teemade õpetamisel on viimasel ajal järjest enam rõhutatud vajadust käsitleda teadmiste ja hoiakute kujundamise kõrval ka käitumise muutmise toetamist.²⁷

Kui me väärtusi ei teadvusta ega analüüsi ning teadlikult ei kujunda, siis kujunevad need teadvustamata.

VIIDATUD ALLIKAD

1. L. Sagiv et al., Personal values in human life. – Nature Human Behaviour 1, 2017; S. H. Schwartz, Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Advances in Experimental Social Psychology 25 (Academic Press, 1992).
2. M. Basáñez, A world of three cultures: Honor, achievement and joy (Oxford University Press, 2016); R. Inglehart, Cultural evolution. People's motivations are changing, and reshaping the world (Cambridge University Press, 2018); S. H. Schwartz, Rethinking the concept and measurement of societal culture in light of empirical findings. – Journal of Cross-Cultural Psychology 45 (1), 2014.
3. G. Hofstede, G. J. Hofstede, M. Minkov, Cultures and organizations: Software of the mind: Intercultural cooperation and its importance for survival (McGraw-Hill, 2010).
4. I. Leijen, H. van Herk, A. Bardi, Individual and generational value change in an adult population: A 12-year longitudinal panel study. – Scientific Reports 12, 2022.
5. R. Fischer, From values to behavior and from behavior to values. – S. Roccas, L. Sagiv (eds.), Values and behavior: Taking a cross-cultural perspective (Springer, 2017).
6. M. Basáñez, A world of three cultures: Honor, achievement and joy (Oxford University Press, 2016); G. Hofstede, G. J. Hofstede, M. Minkov, Cultures and organizations: Software of the mind: Intercultural cooperation and its importance for survival (McGraw-Hill, 2010).
7. S. H. Schwartz, Universals in the content and structure of values. – R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald, G. Eva, Measuring attitudes cross-nationally (Sage Publications, 2007); S. H. Schwartz et al., Refining the theory of basic individual values. – Journal of Personality and Social Psychology 103 (4), 2012.
8. M. Ainsaar, A. Realo, Metoodika. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019).
9. Vt M. Ainsaar, A. Realo, Metoodika. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019); M. Ainsaar, A. Realo, Lisa 1. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019).
10. S. H. Schwartz et al., Refining the theory of basic individual values. – Journal of Personality and Social Psychology 103 (4), 2012.
11. S. H. Schwartz, Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. – R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald, G. Eva (eds.), Measuring attitudes cross-nationally (Sage Publications, 2007).
12. M. Vecchione, S. H. Schwartz, Personal values and academic achievement. – British Journal of Psychology 113 (3), 2022.
13. M. Verkasalo, Å. Daun, T. Niit, Universal values in Estonia, Sweden and Finland: A cross-cultural comparison. – Journal of Cross-Cultural Psychology 27 (3), 1996.
14. A. Realo, Väärtuste muutus aastatel 1990–2018 – Ingleharti kultuuriliste väärtuste dimensioonid. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019).
15. M. Ainsaar, Solidaarsus. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019).
16. A. Rämmer, Väärtustest ja neid kujundavatest teguritest. – Akadeemia 8, 2019; A. Rämmer, A. Roots, Tööga seotud väärtused. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019).
17. Euroopa Sotsiaaluuring. – European Social Survey, 2025, <https://www.europeansocialsurvey.org/about/country-information/estonia/estonian>.
18. A. Realo, Väärtuste muutus aastatel 1990–2018. Ingleharti kultuuriliste väärtuste dimensioonid. – M. Ainsaar, T. Strenze (toim), Väärtused kui inimvara ja nende mõju ühiskonna arengule (Arenguseire Keskus, 2019).
19. Euroopa Sotsiaaluuring. – European Social Survey, 2025, <https://www.europeansocialsurvey.org/about/country-information/estonia/estonian>.
20. E. Davidov, P. Schmidt, S. H. Schwartz, Bringing values back in: The adequacy of the European Social Survey to measure values in 20 countries. – Public Opinion Quarterly 72 (3), 2008.
21. G. Hofstede, G. J. Hofstede, M. Minkov, Cultures and organizations: Software of the mind: Intercultural cooperation and its importance for survival (McGraw-Hill, 2010), 287.
22. Euroopa Sotsiaaluuring. – European Social Survey, 2025, <https://www.europeansocialsurvey.org/about/country-information/estonia/estonian>.
23. Euroopa Sotsiaaluuring. – European Social Survey, 2025, <https://www.europeansocialsurvey.org/about/country-information/estonia/estonian>.

24. Euroopa Sotsiaaluuring. – European Social Survey, 2025, <https://www.europeansocialsurvey.org/about/country-information/estonia/estonian>.
25. Vt nt P. Post, K. Uibu, J. Terasmaa (toim), Eesti haridusteaduste ajakiri 12 (2). Kliimateadlikkuse edendamine hariduses ja ühiskonnas, 2024.
26. Vt nt G. Chaplin, P. Wyton, Student engagement with sustainability: Understanding the value-action gap. – International Journal of Sustainability in Higher Education 15 (4), 2014; J. Wang, M. Shen, M. Chu, Why is green consumption easier said than done? Exploring the green consumption attitude-intention gap in China with behavioral reasoning theory. – Cleaner and Responsible Consumption 2, 2021.
27. L. Pajula, Ä. Leijen, Supporting sustainability mindsets in initial teacher training: A systematic literature review. – W. Leal Filho, B. Gasparetto Rebelatto, A. Annelin, G. O. Boström (eds.), Competence building in sustainable development. World Sustainability Series (Springer, 2025).

